

Les biblioteques universitàries: evolució, tendències i reptes de futur

Lluís M. Anglada i de Ferrer
Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya
langlada@cbuc.es

RESUM

L'avenç de les biblioteques universitàries és l'objecte d'estudi d'aquest article. L'autor analitza detalladament els processos que van portar a la millora d'aquest servei des dels anys 70 fins a l'època actual, processos tant organitzatius com de millora de serveis. Després s'analitzen les tendències que afectaran les biblioteques universitàries en un futur, tendències que passen per les noves tecnologies, la cooperació i l'aparició de noves funcions. S'estudien els usos de les biblioteques universitàries i els nous reptes de cara als propers anys.

RESUMEN

El avance de la bibliotecas universitarias es el objeto de estudio de este artículo. El autor analiza detalladamente los procesos que llevaron a la mejora de este servicio desde los años 70 hasta la época actual, procesos tanto organizativos como de mejora de servicios. Después se analizan las tendencias que afectarán las bibliotecas universitarias en un futuro, tendencias que pasan por las nuevas tecnologías, la cooperación y la aparición de nuevas funciones. Se estudian los usos de las bibliotecas universitarias y los nuevos retos de cara a los próximos años.

ABSTRACT

The advance of the university libraries is studied in this article. The author analyses in detail the processes that led to an improvement of this service from the '70ies till our days, the organizative processes and the service improvements. Next the tendencies that will affect the libraries in a future are analysed, tendencies that are subject to new technologies, the cooperation and the new functions that appear. New uses of the university libraries and its new challenges to next years are studied.

1. L'evolució quantitativa dels darrers anys

L'opinió que les biblioteques universitàries han estat les que han avançat de forma més notable en els darrers quinze anys se sol acceptar de forma unànime tant a nivell català com espanyol. Els arguments que es donen a favor d'aquesta afirmació solen ser quantitius, per bé que la meua opinió és que la sensació d'avenç prové més del «feed-back» dels usuaris que de l'increment de recursos. Les biblioteques universitàries han resultat en els darrers anys els reptes històrics deixats per solucionar per la dictadura del general Franco i la comunitat dels seus usuaris manifesta de forma constant encara que no sorollosa la seva satisfacció amb la nova situació.

L'anàlisi de les xifres ens mostra una situació de canvi que cal però analitzar més detingudament.¹ Els principals valors dels recursos bibliotecaris i les xifres de les seves activitats (vegeu taula) indiquen creixements espectaculars que en molts casos superen el 100 % en menys de deu anys. Cal recordar aquí la feblesa de les dades de que disposem,² però, en tot cas, els increments són notables. Ho són menys si analitzem les dades de forma percentual. Mentre creixien els metres quadrats destinats a biblioteca, creixien també els estudiants i la ràtio m²/estudiant era de 0,35 el 1991 i de 0,33 el 97, això malgrat que la superfície construïda quasi s'havia doblat.

Les xifres indiquen que les biblioteques universitàries de Catalunya han resolt en els darrers anys problemes bàsics infraestructurals que arrossegaven de feia temps. Encara hi ha algunes deficiències puntuals, però els passos donats en edificis, pressupostos, automatització, modernització de serveis, són ja irreversibles.

En els darrers anys les universitats han destinat una part molt important dels plans quadrienals d'inversions a la construcció d'edificis de biblioteques. Aquests espais i el nombre de places de lectura quasi s'han duplicat en aquest període. Això s'ha fet amb una inversió aproximada d'uns 6.000 mptes. S'han incrementat en forma important els fons bibliogràfics (llibres, revistes, vídeos, Cd-ROMs...) que es posen a disposició dels estudiants i dels investigadors. La part més important d'aquest fons està automatitzada i accessible des d'un únic punt (el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya). Però el principal és que els usos o serveis prestats han crescut encara més que els seus recursos. Això és indicador de la bona organització dels seus serveis.

2. Avenços qualitius i organitzatius

El més important és que en aquests darrers anys les biblioteques universitàries han passat d'una situació de marginalitat a la universitat a consolidar-se com a serveis gestionats amb eficàcia i eficiència i ben valorats pels usuaris. El 1999 i sota la coordinació de l'Agència per a l'Avaluació del Sistema Universitari de Catalunya, les universitats estan avaluant els seus serveis bibliotecaris,³ cosa que demostra la maduresa i voluntat de servei de les biblioteques. Al meu entendre aquesta nova situació prové més de canvis qualitius que quantitius, i més de decisions organitzacionals que de l'increment dels recursos. Aquests canvis s'han produït en dues fases.⁴

La situació de les biblioteques de les universitats catalanes a principis dels anys vuitanta era de descoordinació total acompanyada no tant per una penúria de mitjans com per una baixa qualitat dels serveis oferts o almenys d'una percepció de qualitat baixa per part dels usuaris. Hi havia llavors una important divisió entre biblioteques de facultat (per a estudiants) i de seminari o de càtedra, emportant-se les segones la majoria de recursos. Aquests quedaven, per motius d'accés, fora de l'abast de la majoria d'usuaris. Els serveis i recursos de

1. Lluís Anglada i Margarita Taladriz, «Pasado, presente y futuro de las bibliotecas universitarias españolas», a: *Arbor*, 157 (1997) 617-618, pp. 65-88.

2. No es comença a tenir dades per a biblioteques universitàries catalanes fins la publicació el 1994 del «Anuario estadístico de las bibliotecas universitarias y científicas» de Rebiun. Per al període anterior les dades són fragmentàries, parcials i poc fiables. Es disposa dels estudis: «La biblioteca en la universidad: informe sobre las bibliotecas universitarias en España, elaborado por el Grupo de Trabajo integrado por bibliotecarios y profesores de Universidad» (Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1985), «Situación de las bibliotecas universitarias (dependientes del M.E.C.)» (Madrid: Universidad Complutense. Biblioteca, 1988), «Estudio sobre normalización e informatización de las bibliotecas científicas españolas» (Madrid: Fundesco, 1989), no publicat, l'article de Núria Gallart i Dolors Dilmé «Les biblioteques universitàries catalanes», a: *Item*, núm. 9 (1991), pp. 11-35, «Les biblioteques de les universitats públiques de Catalunya en els anys 90: State-funded university libraries in Catalonia in the nineties» (Barcelona: Comissionat per a Universitats i Recerca, 1993).

3. Lluís Anglada, «L'elaboració d'una guia per l'avaluació dels serveis bibliotecaris de les universitats de Catalunya», a: *7es Jornades Catalanes de Documentació* (Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1999).

4. Es pot seguir aquest argument de forma més desenvolupada a: Lluís Anglada, «Canvis i reptes organitzatius a les biblioteques universitàries», a: *Item*, núm 23 (1998), pp. 32-48.

les biblioteques universitàries deixaven bastant que desitjar i en els casos de biblioteques de facultat, aquestes eren poc més que sales d'estudis amb documentació pobre, inadequada i obsoleta.

Davant d'aquesta situació, la necessitat de millora es feia evident, però no hi havia un sol camí per fer-ho. Com altres vegades en biblioteques a Catalunya, va ser determinant que el model de reforma que s'usés fos el de les biblioteques anglosaxones. La visió era que calia convertir un sistema descentralitzat i descoordinat de biblioteques en una Biblioteca única formada per una «main library» o biblioteca general i biblioteques de branca o de facultat.

Per assolir aquest objectiu, les principals mesures organitzatives que es van emprendre van ser les següents:

- **Consolidar direccions de biblioteca efectives.** Va ser fonamental la voluntat de les persones que van ocupar les direccions de les biblioteques universitàries de reorganitzar aquestes en una unitat. La primera biblioteca en que la direcció va començar a actuar a nivell de tota la universitat va ser la de la Universitat de Barcelona el 1984. El seu procés va ser un exemple i un motor de canvi per la resta de biblioteques de les universitats espanyoles.
- **Crear serveis tècnics,** fins llavors inexistents. En el sistema bibliotecari anterior –descoordinat– cada biblioteca individual realitzava totes les operacions tècniques dins de les seves parets. La creació d'uns serveis tècnics comuns a totes les biblioteques d'una universitat tenia diversos motius: increment de productivitat, racionalitat econòmica, qualitat del servei... Tots aquest motius convergien en un punt: l'ementat anteriorment de fer que diferents biblioteques funcionessin com una de sola tenint en les activitats dels serveis tècnics la seva fàbrica de productes mentre que a les biblioteques els quedava el paper de posar la informació a mans de l'usuari.
- **Centralitzar.** Aquesta va ser la mesura organitzativa que va tenir més presència pública. Per una banda es tractava de concentrar en uns serveis tècnics operacions que tradicionalment s'havien fet a les biblioteques (típicament: adquisicions i catalogació), però de forma més important va suposar la concentració de fons bibliogràfics dispersos (en biblioteques de càtedra i de departament) en biblioteques de facultat i, més tard, d'àrea o campus. Aquest esforç va ser segurament la pedra de toc que a la llarga (malgrat les reaccions que va despertar) va donar credibilitat a la reforma del sistema bibliotecari de les universitats catalanes. Certament, poc es pot parlar d'una biblioteca «bona» quan la majoria dels fons bibliogràfics i/o qualitativament els millors no són accessibles des de la mateixa. Avui encara es poden visitar a Espanya universitats en les que els fons de les biblioteques es componen bàsicament de manuals i de llibres obsolets.

Les mesures de la fase anterior, acompanyades de l'entrada de recursos, van permetre que les biblioteques de les universitats fessin un pas quantitatiu important i entressin a una fase nova. Els principals elements d'aquesta nova situació, al meu entendre, van ser els següents: la consecució per primera vegada després de molts anys de pressupostos dedicats específicament a la compra de materials bibliotecaris per part de les biblioteques, la reforma i ampliació de les biblioteques existents, la construcció i planificació de noves biblioteques i la modernització del seu equipament, i, finalment, el trencament del sistema de funcionament descoordinat i l'inici d'un treball de totes les biblioteques com a col·lectiu.

En aquest context, calia aprofundir les mesures organitzatives per tal d'assegurar que els canvis iniciats es consolidessin i, sobretot, que arribessin a l'usuari final. Pensem que els pri-

mers canvis en el funcionament de les biblioteques van començar i es van concentrar en operacions internes. La visió que va dirigir el canvi en aquest període ja no va ser tant la de la *main library* com la de que totes les biblioteques de la universitat funcionessin com un sistema, la idea conductora era que un usuari tingués els mateixos serveis estigués a la biblioteca que estigués.

Per assolir aquest objectiu, les principals mesures organitzatives que es van emprendre van ser les següents:

- **Organitzar les estructures de personal.** L'organització i estructuració del personal era un tema sobre el que no hi havia tradició ni experiència acumulada. Les successives ampliacions de les biblioteques van conduir a que algunes d'aquestes tinguessin fins trenta persones de personal i en canvi la biblioteca no tingués altra estructura jeràrquica que la dels nivells laborals (bibliotecari, auxiliar administratiu, auxiliar de biblioteca i becari). Tampoc hi havia experiència en el funcionament conjunt de les biblioteques i això va suposar crear, provar i millorar mecanismes d'intercanvi d'informació, de comunicació i de debat.
- **Dirigir l'atenció als usuaris i als serveis.** En períodes anteriors, la major part dels recursos humans de les biblioteques (i certament la totalitat dels recursos de personal bibliotecari) es consumien en tasques internes. La creació de serveis tècnics va alliberar part d'aquests recursos i les biblioteques van poder posar més atenció als serveis proporcionats als seus usuaris. Al meu entendre, de totes les mesures fetes en els quinze anys que estem comentant, aquesta és la que ha resultat clau i decisiva. Per molt increment de recursos i modernització de serveis, els canvis fets a les biblioteques havien de ser percebuts com a tals pels clients de les mateixes, i això només ha estat possible pel canvi en l'orientació de les activitats de les biblioteques, passar de primar les activitats internes a primar els serveis i l'atenció a l'usuari.
- **Redefinir el paper dels serveis tècnics.** Aquesta mesura ha estat la més tardana. Per diversos motius, el paper dels Serveis tècnics, que havia estat crucial a l'inici de la reforma de les biblioteques, va anar perdent paper estratègic. Els canvis en aquest període encara estan en construcció, però es pot observar una tendència a l'afebliment en recursos humans dels serveis tècnics i un canvi de funció: de fer han passat a donar els criteris sobre com fer.

Finalment, en la segona meitat dels anys 90, les biblioteques universitàries de Catalunya, seguint les línies marcades pels països més avançats en matèria bibliotecària (Estats Units d'Amèrica i països del nord d'Europa), creen com a organisme de cooperació el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC).⁵ Aquesta estructura cooperativa els permet compartir informació, millorar els seus serveis i aprofitar els recursos.

3. Algunes tendències que afectaran les biblioteques universitàries en els propers anys

Pel que té de prospectiva, és difícil parlar de les tendències que influiran els desenvolupaments de les biblioteques universitàries. De tota manera, i sense gaires afanys de ser exhaustius en la seva enumeració, podem parlar de cinc fortes tendències que incideixen en el desenvolupament general de qualsevol tipus d'organització i de cinc que són més específiques de les biblioteques.

5. Lluís Anglada, «Working together, learning together: the Consortium of Academic Libraries of Catalonia», a: *Information technology and libraries*, número pendent de publicar-se a finals de 1999.

Entre les tendències generals destaquem les següents:

- **Transparència.** Les organitzacions en general i de forma especial les entitats públiques sentiran la pressió d'explicar què fan i com inverteixen els recursos. L'avaluació i el retre comptes seran cada vegada més importants. Al meu entendre però la necessitat de transparència es manifestarà encara amb més força amb l'exigència dels usuaris de les biblioteques d'usar serveis que puguin entendre de forma fàcil. En el cas de les biblioteques universitàries això es traduirà amb una demanda de serveis cada vegada més estandarditzats i a que totes les biblioteques d'un territori ofereixin els serveis «tallats» amb el mateix patró.
- **Flexibilitat i adaptabilitat.** És potser massa obvi assenyalar que el canvi ha estat una constant a la humanitat i que les formes organitzatives d'aquesta han anat adaptant-se a un nou entorn o desapareixent. El que és característic del nostre temps i dels anys a venir és i serà que els canvis s'estan produint amb una rapidesa inusitada i que, per tant, l'adaptabilitat ha de ser ara una característica consubstancial de les organitzacions. Les biblioteques, i les universitàries en un grau elevat han basat el seu funcionament en sistemes ben arrelats en el temps. El canvi hi és més difícil. L'adaptabilitat dependrà no només dels anàlisis estratègics sinó de forma especial de fabricar unes estructures organitzatives flexibles que s'adeqüin amb facilitat a nous entorns i que els vegin a venir anticipadament.
- **Externalització** (a vegades coneguda per «outsourcing», «contracting out» o privatització). Les empreses i també les administracions de principis de segle feien dins les parets de les seves fàbriques o oficines totes les operacions implicades en el seu procés productiu. Això està canviant e forma radical i les organitzacions estan «desprenent-se» de forma controlada de processos productius. L'objectiu és estalviar en el que és tàctic per poder reinvertir en el que és estratègic. Encara que això pugui semblar estrany a les biblioteques, aquestes són entitats que han externalitzat moltes operacions (per exemple la subscripció de revistes o l'elaboració de sistemes d'automatització de biblioteques). L'externalització d'activitats però no és una decisió fàcil. Cal saber què externalitzar i en quines condicions. En els darrers anys les biblioteques han externalitzat moltes operacions a entitats cooperatives creades per elles mateixes: associacions i consorcis de biblioteques.
- **Treball interdisciplinari.** El canvi apareix de nou com a causa d'una tendència. En un context de canvi l'entorn es fa més complex, els coneixements més especialitzats, el saber més obsolescent. El mercat exigeix, però no accepta qualsevol cosa. No tot el que és tècnicament possible esdevé real; només s'instal·len productes i serveis que puguin ser consumits de forma generalitzada. Per a tot això calen productes de síntesi i, per tant, el treball de diferents especialistes. Les biblioteques universitàries han anat incorporant especialistes d'altres àrees, però aquesta tendència es reforçarà en el futur⁶. Algunes de les funcions de les biblioteques només podran realitzar-se amb el treball conjunt de diferents especialistes. Actualment les biblioteques universitàries estan entrant a participar amb l'elaboració de materials docents multimèdia i això només ho poden fer conjuntament amb professors i informàtics.
- **Donar valor a la informació.** La informació té tres accepcions: dades, comunicació i coneixement. Durant molt de temps, la informació han estat les dades justament perquè aquestes no abundaven. Amb l'acumulació d'informació produïda bàsicament per l'aparició de la impremta i la mecanització de la impressió el problema va

6. Vegeu, «The academic library in the information age» (S.l.: CETUS; 1997). Es cita de la traducció catalana: URL escher.upc.es/publica/cetus.htm (consultat 17.11.98).

ser el coneixement de les dades. El pes de la informació es desplaçava al seu coneixement. Actualment el problema no són les dades ni accedir-hi, sinó utilitzar-les. La informació que valdrà serà aquella que es pugui integrar en forma de coneixement en les organitzacions, la que faci estalviar temps a l'usuari. Les biblioteques hauran d'aprofundir els seus mètodes per donar valor a la informació, redefinir la manera d'analitzar-la i d'organitzar-la, reinventar (potser) la forma com oferir-la.

De manera més específica les biblioteques universitàries estan afectades per les tendències següents:

- **Una oferta en increment.** Cada vegada hi ha més informació i informació en més suports. El cost dels materials bibliogràfics creix per sobre del nivell de vida i a això cal afegir-hi despeses addicionals per consumir informació (la consulta de revistes electròniques requereix invertir en informàtica i en telecomunicacions). Aquest increment es produeix en un entorn d'estancament dels recursos destinats a l'ensenyament i amb l'aparició de nous serveis que, a les universitats, competeixen amb les biblioteques pels mateixos recursos. Les biblioteques universitàries hauran de fer front a això de formes imaginatives. La cooperació està essent un mitjà per contenir costos (compartint informació amb el préstec interbibliotecari, per exemple) o obtenint millors preus (amb compres conjuntes), però aquest no és l'únic camí. Les biblioteques universitàries hauran de mostrar quina és la seva aportació en el cicle del coneixement per tal de poder continuar obtenint recursos de forma creixent. Un dels camins serà disminuir el cost per ús, és a dir, augmentant els usos de la informació que compren.
- **Cooperació en ascens.** En un món en el que la competència augmenta les biblioteques responen augmentant el nivell de la seva cooperació. A l'empara dels mitjans tecnològics, la cooperació bibliotecària ha passat de ser teòrica a pràctica en dues onades: els anys 70 i els anys 90. Actualment la cooperació ja no és instrumental, és estratègica. No és només un sistema d'estalviar costos és un mitjà de fer front a la globalització. La cooperació fa les biblioteques més visibles, els permet encertar les línies de futur o evitar (almenys) els grans errors, és una forma de vèncer la inèrcia i crear una cultura d'innovació... Als EUA i a Europa estan sortint nous esquemes de cooperació basats en el territori que s'estan mostrant efectius com a manera de modernitzar els serveis prestats per les biblioteques universitàries.
- **El recolzament a l'autoaprenentatge.** Per sota les tendències més aparents cap a la formació a distància o no presencial corre de forma profunda una transformació important de l'ensenyament superior. D'una formació «que servia per tota la vida» s'ha passat a la necessitat de la formació continuada i aquesta ha posat en relleu que per sobre la funció de la universitat de transmetre coneixements hi ha la pregonna necessitat de formar persones amb capacitat d'autoaprenentatge. La universitat encara presencial però massificada i parcialitzada està trobant en les biblioteques un lloc de socialització i de descoberta. De forma gens paradoxal, la funció de les biblioteques de facilitar un lloc per a l'estudi i el recolliment està prenent una nova importància. Les biblioteques universitàries estan evolucionant cap a «megastores» del coneixement on s'hi poden comprar llibres i enquadernar treballs, aprendre mecanografia o trobar instruments que ensenyin com fer una presentació en públic.
- **La digitalització.** En el futur hi haurà més informació en format digital i menys en forma impresa, però en el futur (almenys en l'immediat) coexistiran múltiples suports i formes de publicació. La tendència dominant no és la digitalització de la informació sinó l'increment de les seves formes i les maneres d'accedir-hi i el repte no és el domini de la tecnologia sinó la gestió de la complexitat. La informació de propietat

conviurà amb informació de «lloguer», la unitat de compra podrà ser la biblioteca-lloc, la biblioteca sistema o una agrupació o consorci de biblioteques. Apareixen nous serveis com les web de docència, nous costums com el de llegir el més accessible... Entre aquesta confusió, la vella funció de les biblioteques d'organitzar la informació prendrà una nova rellevància.⁷

- **L'aparició de noves funcions.** Les biblioteques estan mostrant ser organitzacions amb gran capacitat de supervivència. Centrats com hem estat en la informació que contenen i que els ha donat el seu motiu d'existir, no ens hem fixat en dues característiques que les fan especialment aptes per abastar noves funcions: tenir un espai i estar obertes en horaris amplis. Això les està fent capaces d'absorbir, per exemple, serveis d'informació universitària, aules informàtiques o laboratoris d'idiomes. Per altra banda, els coneixements dels bibliotecaris en els mecanismes d'organització de la informació, converteix les biblioteques en aliats de les universitats per organitzar les pàgines web, gestionar millor la informació interna o fer de «partners» amb els professors en la confecció de materials docents en entorns multimèdia.

4. Biblioteques universitàries, desaparició o pervivència?

A nivell mundial, la biblioteca universitària ha passat per diferents fases. Inicialment, la biblioteca es fonamentava en l'autosuficiència, tenia les parets del seu edifici com a frontera i forçava a l'usuari a anar-hi si volia usar els seus serveis. Al creixement de les universitats segueix el del nombre de les seves biblioteques i la formació d'una xarxa de serveis basada en la complementarietat dels recursos. Ara la frontera és la universitat i el seu sistema bibliotecari i la biblioteca adopta un paper més actiu en la prestació dels serveis. La biblioteca universitària que estem veient dibuixar-se en l'horitzó és un sistema complex en el que, a través de la cooperació, els recursos de moltes universitats són compartits i existeixen en un flux lliure. El territori és llavors la frontera.

En aquesta evolució, la biblioteca ha passat de presentar-se com la única medidora entre la informació i l'usuari a ser objecte de profecies que en declaraven la seva prescindibilitat en un entorn en el que el flux entre informació i usuaris es faria sense intermediaris. Vivim (per sort) un moment d'equilibri en el que la pervivència de la biblioteca a la universitat no es posa en qüestió encara que les seves funcions es redefeixin.

La biblioteca del futur, per a l'universitari, serà (alhora) diverses coses:

- **Un lloc on estar i on trobar.** Un espai de socialització i descoberta. Un àmbit de presencialitat en un entorn cada vegada més virtual, predeterminat i aïllador.
- **Un objecte: informació organitzada.** D'aquest objecte l'essencial no serà la informació (trovable a diferents llocs i de diferents maneres), sinó l'organització, concebuda per a uns usuaris especialitzats i per a unes funcions determinades.
- **Una funció** (vella i poc visibilitzada), **la de subsidiar el cost de la informació.** D'aquesta n'hi haurà més i el cost global serà més car. La gratuïtat de la informació no és un horitzó previsible. En aquest context, la única forma de garantir masses extenses on bucejar buscant el que cal és fent que les biblioteques en subsidiïn el seu accés.

7. Lluís Anglada, «Biblioteca digital, ¿mejor, peor o sólo distinto?», a: *Curso Documentación digital*, Universitat Pompeu Fabra (1999). Pot consultar-se a: <http://www.cbuc.es/articulos/bdigupf/>

- **Un servei: proporcionar accés a la informació.** Paradoxalment o no, l'accés a la informació no serà més fàcil. Al haver-n'hi més, la seva recuperació es dificulta de forma paral·lela. L'alfabetització sobre com usar informació serà un servei prestat per les biblioteques.
- **Un aliat per a docència per a investigació.** Si la biblioteca ja ha estat un aliat per aquests agents, ho ha estat fins ara de forma passiva. En el futur és previsible que la col·laboració entre biblioteca i grups d'usuaris creixi (per preparar materials docents, per millorar els resultats d'una recerca).

5. Contrapunt: reptes

Al meu entendre, les biblioteques universitàries catalanes no es podem conformar amb la situació assolida perquè aquesta no és òptima. L'entorn de l'ensenyament superior ha entrat en una fase de canvis accelerats i profunds (ensenyament a distància, competència entre universitats, davallada demogràfica, etc.) i les biblioteques universitàries no poden basar els seus èxits futurs en la repetició de les estratègies del passat; mantenir-se suposarà un procés d'adaptació i innovació constants.

Les biblioteques universitàries de Catalunya han fet grans canvis en els darrers anys, però tenen encara reptes importants als que fer front. Els més importants d'aquests són:

- **Augmentar els usos d'informació.** Avui es consumeix poca informació a les biblioteques universitàries catalanes. El fenomen no és exclusivament universitari i té causes complexes. Les principals d'aquestes darreres (un índex de lectura deu punts més baix que la mitjana europea i uns mètodes docents basats en la memorització) no es poden corregir només des de la biblioteca, però els bibliotecaris hem de tenir clar que la rellevància futura de les biblioteques vindrà de la seva utilitat i no del seu valor, es basarà en les necessitats satisfetes i no en les potencialitats irrealitzades, dependrà de la percepció de l'usuari i no del judici del bibliotecari.
- **Facilitar (encara més) el consum d'informació.** Això vol dir continuar els esforços per millorar els serveis, adequar-los al que necessita el client i a la seva forma d'usar les coses, donar importància a la formació i a la informació bibliogràfica i prestar atenció en com comunica la biblioteca els seus serveis. Això suposarà d'una banda, l'aprofundiment de l'orientació de les biblioteques a l'usuari: donar-li facilitats, obrir més hores, oferir-li espais diferenciats i còmodes, organitzar serveis a mida, oferir-los a distància... D'altra banda, suposarà una redefinició de les tasques dels professionals, aquests hauran d'esdevenir «consellers indispensables en l'entorn electrònic», i se'ls demanarà «que ajudin el professorat i els estudiants a identificar i avaluar les fonts d'informació, i que siguin realment assessors i professors més que no pas guardians de col·leccions».⁸
- **Adaptar-se al canvi.** Aquest ha passat de ser un fenomen que ocorria de tant en tant a ser part constituent dels processos. La velocitat del canvi deixa poc temps per a mantenir inalterats les estructures, els processos i els serveis, i les biblioteques, com totes les organitzacions hauran de donar-hi respostes ràpides. Les tendències organitzatives semblen ser clares: reduir les diferències jeràrquiques, incrementar el treball d'equip i interdisciplinari, millorar la comunicació interna... A un altre nivell, l'existència de la biblioteca d'una universitat com a ens aïllat d'altres (dins i fora de la universitat) podia abans no ser recomanable, però era possible. Ara, això cada ve-

8. «The academic library in the information age», op. cit., p. 5.

gada es podrà fer menys i un element fonamental per a l'èxit serà la gestió de les aliances. Aquestes comencen al si de la mateixa universitat però, fora de les seves portes, la gestió de les aliances serà també important. La cooperació sembla ser una tendència en augment malgrat la pressió cap a la competència entre institucions. Almenys a nivell bibliotecari, s'estan reforçant els lligams cooperatius a diferents nivells i la biblioteca haurà de saber integrar en la seva pròpia dinàmica els beneficis que li aporten els organismes cooperatius en els que participi, que segurament seran més d'un.

- **Complir noves funcions sense menystenir les tradicionals.** La literatura professional reconeix que les funcions tradicionals de les biblioteques es mantenen («la biblioteca continuarà tenint els valors i serveis que ha estat oferint durant segles»⁹), però també que cal obrir-se a noves necessitats i possibilitats. Les tendències en aquest sentit semblen concentrar-se tres línies. En primer lloc en oferir serveis als estudiants que abans oferien altres serveis de la universitat. Seria el cas de moltes universitats en les que els serveis bibliotecaris han convergit amb els informàtics i on la biblioteca, dins la seva estructura però no sempre dins les seves parets, s'ocupa avui de les aules informàtiques de la universitat, però també de la inserció laboral i de facilitar-li l'adquisició d'habilitats «extracientífiques» (per exemple, mecanografia). En segon lloc, entrant de forma activa en la màquina docent i treballant conjuntament amb els professors en preparar materials didàctics que serviran de recolzament als cursos o que facilitaran una formació menys presencial. En tercer lloc, amb l'increment d'informació en format electrònic, la forma de difondre la mateixa està canviant i les biblioteques són les que estan més ben posicionades per esdevenir les gestores de la enorme quantitat d'informació que produeix una universitat. Això vol dir que, almenys en part, poden assumir funcions d'edició i difusió que tradicionalment han realitzat editorials comercials.
- **Assumir el rol de formar i assessorar els universitaris sobre l'ús de la informació.** L'èxit en l'ús d'informació depèn de la capacitat de cada un en el maneig de la mateixa. Aquesta capacitat no està regulada en la formació actual i de forma important es basa en aprenentatges individuals. Les biblioteques han d'assumir de forma decidida un paper actiu en ajudar els universitaris a formar-se en l'ús de la informació. La quantitat d'informació existent anirà en augment i encara que cada vegada hi hagi més instruments per seleccionar informació, caldrà també conèixer aquests instruments i saber-los usar.
- **Fer un pas endavant en la disponibilitat de la informació electrònica.** Les biblioteques universitàries catalanes han començat a adquirir informació de forma important a partir dels anys 80. Les nostres col·leccions es ressentiran tota la vida d'una més que escassa capacitat adquisitiva de molts anys. L'aparició d'informació en format electrònic i les possibilitats de la seva compra cooperativa obre noves possibilitats a les biblioteques catalanes. La «biblioteca digital» només està a l'abast d'uns pocs o d'aquells que saben sumar esforços. A diversos països europeus i als EUA la construcció de la biblioteca digital és una tasca que s'està fent en base cooperativa entre totes les biblioteques i amb el suport de l'administració. Els seus beneficiaris són la totalitat dels universitaris d'un territori.
- **Donar al món allò que només podem donar nosaltres.** El sistema mundial d'informació se sustenta en múltiples xarxes que proporcionen a la resta del sistema la informació que només poseeixen elles. Pel que fa a Catalunya, seria desitjable que el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC) continués integrant catà-

9. «The academic library in the information age», op. cit, p. 2.

legs de biblioteques especialitzades de Catalunya per tal de facilitar la localització de la informació bibliogràfica que hi ha les biblioteques catalanes. Alhora cal promoure la creació de bases de dades de contingut català ja que mentre que una bona part de la informació científica produïda a Catalunya (sovint en anglès) és indexada a bases de dades internacionals, una altra part no és recollida a cap base de dades. Aquesta és la informació més específica de la cultura catalana (llengua, literatura, història, etc.). Finalment, cal indexar els recursos electrònics produïts al nostre país i preveure la preservació digital de la informació ja que mentre que els mecanismes de conservació de la informació en paper són bastant segurs, la informació confeccionada i difosa electrònicament no se sol conservar. Cal planificar la seva recollida i conservació (passant a informació a formats que en permetin la consulta futura) si no volem trobar-nos d'aquí uns anys que no es podrà consultar la informació difosa avui per les pàgines web de les empreses, entitats i altres organitzacions.

Ara, quins són els canvis que cal endegar per tal de consolidar la bona situació aconseguida? Ens caldrà en primer lloc una visió conductora del canvi, visió que converteixi els diversos moviments en passes en una direcció concreta i que eviti les actuacions motivades només per modes passatgeres. A nivell internacional moltes biblioteques universitàries estan dirigint-se amb la visió de ser un Servei complementari de la docència i de la recerca de la universitat. Potser encara sigui prematur però dibuixar de forma precisa la visió de la biblioteca universitària del futur, en canvi sembla lògic que, a Catalunya, les mesures organitzatives que s'emprenguin tendeixin a reforçar els punts febles esmentats anteriorment.

TAULA

	1991	1995	1997
nombre de biblioteques	51	82	90
metres quadrats	52.620	76.333	93.776
places de lectura	9.805	14.974	18.934
nombre de llibres	2.493.127	3.721.212	3.394.729
pressupost de compres (en milers)	787.124	1.363.405	1.603.234
volums automatitzats	12,26 %	47,77 %	49,04 %
consultes a bases de dades	4.409	99.522	172.508
préstecs de llibres	742.917	1.542.412	1.902.697
lectors / visitants	7.474.695	16.201.348	17.480.077